St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo
Faculty of Economics

ФРАНКО МОДЕЛА В ИНКОТЕРМС: ИНСТРУМЕНТ ЗА РЕГУЛИРАНЕ НА РАЗХОДИ И ОТГОВОРНОСТИ ВЪВ ВЕРИГАТА ЗА ДОСТАВКИ

FRANCO MODEL IN INCOTERMS: A TOOL FOR REGULATING COSTS AND RESPONSIBILITIES IN THE SUPPLY CHAIN

Нина Йосифова
Nina Yosifova

Великотърновски университет „Св. св. Кирил и Методий“
St. Cyril and St. Methodius University of Veliko Tarnovo University

Abstract: The Incoterms comprise international trade terms that are crucial for international sales contracts. They are a practical tool for managing the conditions of international trade and have the function of allocating responsibilities between counterparties by defining the key starting points in the supply chain. The place of delivery and the place of transfer of risk have been relatively widely analyzed and researched in the scientific literature. Despite the numerous updates of Incoterms, presented with precise and detailed explanations, in theory and practice one of the key places in the supply chain remains in the background, namely the “free” place. Embedded in the terminological basis of international trade terms, it still finds its place today in Incoterms 2020. This publication analyzes the development of Incoterms from 1936 to their latest version, effective as of January 1, 2020. The place of delivery, the place of transfer of risk and the “free” place are studied as part of the Incoterms model. A different reading of the delivery rules is presented, refracted through the prism of the concept of “franco” (free) as part of the Incoterms model.
Keywords: international delivery**;** “free” place; shipping costs; franking; Incoterms.
JEL: L14, L91

ВЪВЕДЕНИЕ

На фона на нарастваща несигурност в световната търговия и в защита своите икономически интереси международните компании насочват все повече усилия към договорността на цените и дефиниране на разходите, които са част от условията за доставка и се определят от конкретиката на правилата Инкотремс. В подбора на изгодни и нискорискови условия за доставка Инкотермс търговците виждат възможност за ограничаване на ценовите рискове и прецизиране на ролята си, като участници в логистична рамка. Посредством преговорите за определяне на доставни условия, те определят компонентния състав на цялостната покупка, което е критичен момент за поддържане на конкурентоспособността на разходите (Schaefer, T., 2017, p. 6). Идеята на Инкотермс е да предостави на договарящите се страни предимство и единно тълкуване на условията, ясна разбираемост и приложимост по зададена формула по отношение на рискове, разходи и отговорности (Petrova, M., 2021, p. 96).

Основна цел на настоящия научен труд е да анализира термините от Инкотермс, посредством разграничаване мястото за доставка, мястото за прехвърляне на рискове и франко мястото

в международната търговия с материални активи. Обект на изследване са Инкотермс условията за доставка, тяхното практическо и научно проявление в международната търговия. Предмет изследване е понятието „франко“, като част от договорната основа на модела на Инкотермс и съвкупност от разходи за всяка от страните по сделката.

За реализация на целта са поставени следните задачи за изпълнение:

- проучване смисъла на понятието „франко“, като част от търговската терминология в международната търговия;
- изследване на теоретико-методологични постановки по въпросите, свързани с франко мястото в международната верига за доставки;
- определяне на франко мястото в Инкотермс условията за доставка, като част от развитието на търговията и свързаността на нациите.

При изследване проблематиката на темата и значимостта на понятието „франко“ са използвани методите наблюдение, описание, аналогия, в комбинация с литературен преглед на изследвания на български и чужди автори, международни институции, официални документи свързани с Инкотермс. Проучена е международната търговска терминология, като набор от стандартни търговски условия, от тяхното възникване до днес, когото те са интелектуална собственост, администрирана от Международната търговска камара (МТК).

ИЗЛОЖЕНИЕ

1. Литературен преглед

Философията на Инкотермс в международната търговия налага доброволното им приложение, предполага доброто им познаване и правилно тълкувание. Въпреки диспозитивния си характер, Инкотермс се определят като ключови правни инструменти на международната търговия, признати по целия свят (Fedi, 2020, p. 204).

В научно изследване на различни академични бази данни са идентифицирани основни тенденции, ключови въпроси и потенциални, бъдещи изследователски насоки в областта на Инкотермс. (Lopez, 2024, p. 82). Анализът разкрива значителен интерес и увеличение на публикациите след 2010 г. с акценти върху теми свързани с:

- история и развитие на Инкотермс (ICC, Incoterms® Rules history, 2025; Buckova, M., 2021 pp. 90–99; Zsuzsa, V., 2021, pp. 168–179; Ramberg, 2011, pp. 415–424; Hanas, L., 2020, pp. 43–48; Sialer, 2020, pp. 105–138);
- фактори определящи избора и приложението на търговски правила за доставка (Buckova, M., Influence of Incoterms 2020 on Strategic Decision-making of Entrepreneurs, 2021, pp. 1–9; Shemon, W., 2024, pp. pp. 562–583; Hajdukiewicz, A., 2021, pp. 35–50);
- правни и договорни въпроси свързани с Инкотермс, както и взаимодействието им с нормативната рамка на международната търговия (Fedi, 2020, pp. 204–211; Coetzee, The interplay between Incoterms® and the CISG, 2013, pp. 1–21; Diaz J., 2021; Fedi, Incoterms® 2020: legal prevention for international sales, 2021);
- разпределение на рискове, разходи и отговорности при доставката и определяне стойността на стоките при различни термини от Инкотермс (ICC, Using the Incoterms® 2020 rules to manage tariff risk in international trade., 2025; Schaefer, Incoterms® Use in Buyer-Seller Relationships: a Mixed Methods Study, 2017, pp. 1–217; Piltz, 2020, pp. 9–28; Thompson, 2025; Coetzee J., 2010, pp. 282–314; Monavar H., 2020, pp. 51–65; Vogt J., 2021, pp. 1–16; Baena-Rojas, 2022, pp. 171–181; Davis, J. & Vogt, J. 2022, pp. 1263–1286).

Академичния интерес към правилата за доставка Икотермс е голям. Наричани „*Библията на международния бизнес*“, те са обстойно изследвани, от момента на вземането на решение за избор на Инкотермс до факторите, влияещи върху този избор (Shemon, W., 28 June 2024, p. 565). Тяхната функция да разпределят отговорностите между контрагентите чрез дефиниране на ключови отправни точки във веригата за доставки ги прави практически инструмент за управление условията на международната търговия.

Набора от разностранни изследвания на Инкотермс, дава възможност за ориентиране на изследователските направленията и откриване на нови изследователски посоки в теорията и практиката. В този ред на мисли е установена празнота в проучванията по отношение на търговската терминология и логиката на франко мястото в модела за доставка. Разпознавайки франко мястото в търговската терминология, настоящото проучване цели до разшири обсега на научните изследвания по отношение на Инкотермс и международната търговия.

Редицата автори изследват Инкотермс като правила, които определят важни елементи на международния договор за продажба и по-конкретно, така наречения *„паритет“,* който показва мястото, където разходите и рисковете се предават от продавача на купувача (Zsuzsa, V., 2021, p. 169). В Инкотермс тези две места се дефинират чрез мястото за доставка и мястото за трансфер на риска, и по презумпция съвпадат. При проучване на правилата Инкотермс през призмата на франко мястото обаче е установено несъответствие му т.нар. „паритет“ във всички термини от условията за доставка Инкотермс.

При изследване логиката на франко мястото е проучена историята на условията за доставка Инкотермс, където са откроени различни принципи на изграждане на теоретичната рамка (исторически, логически и функционален). През годините от 1936 г. до днес, създателят на унифицираната терминология (МТК) налага собствена структура на Инкотермс, основана на строга логика, която се раздвоява между оригиналните, стари термини и новите, изкуствено създадени такива (Zsuzsa, V., 2021, p. 168). Във времето обаче, потребителите предпочитат и използват предимно старите термини. Това подтиква МТК към решението в последната редакция от 2020 да приложи в унифицирана терминология, основана на логиката за ежедневна употреба, в съответствие с традициите и обичаите по повод, разходите, рисковете и доставката (Zsuzsa, V., 2021, 168, 172). Предвид факта, че франко модела се основава именно на традициите и обичаите, то последния бива пренесен в действащите условия за доставка чрез терминологичната рамка на Инкотермс. *С оглед на това, настоящото изследване цели да допринесе към научната литература с дефиниране и разграничаване на франко мястото в търговската терминология, като покаже връзката му с търговските практики и обичаи в международната търговия.*

2. Еволюция на търговската терминология

Развитието на търговските термини в световната търговия е отражение на международните практики и обичаи, в съответствие с историческото развитие на международния бизнес. Търговските обичаи имат тълкувателна функция за установяване на намерението на страните по договора и същевременно с това функционират като материално право. Съществуващите модели на договаряне, основани на търговски обичаи разпределят почти автоматично задълженията и разходите на купувача и продавача, и допълват празнините в нормативната рамка. (Coetzee, INCOTERMS as a form of standardisation in international sales law: an analysis of the interplay between mercantile custom and substantive sales law with specific reference to the passing of risk., 2010, p. 8, p.10). Първите стандартизирани форми на договори произхождат от английското общо право. Това са търговски термини използвани преди повече от двеста години в търговията за превоз на товари по море (Petersen, 2017). Тяхна цел, тогава и до днес, остава да изразяват правата и задълженията на страните по точен, кратък и разбираем начин, във връзка доставката, по повод обекта на покупко-продажба и/или неговото транспортиране, застраховане и други опосредстващи операции.

Изследването на търговските термини в международната търговия изисква анализ на принципите на създаване на имената им. За първи предшественик на Инкотермс условията за доставка се определя термина FOB „Free on board“ (безплатно на борда, товар на борда или франко борд). Той се появява за през 1812 в английско съдебно решение по дело на компанията Wackerbarth срещу Masson, по повод договорености с търговска клауза FOB. Счита се, че този термин е бил разпространен много преди това в международните договори за покупко-продажба (Coetzee, 2010, p. 12). Наименованието FOB откроява мястото (борда на кораба или т.нар. франко борд), до което продавачът е отговорен за организацията на доставката и разходите по нея, като след това място, всички разходи остават в отговорност за вносителя по сделката. В този термин ясно се откроява

логическия анонс към франко място, като отражение на търговските практики и обичаи, в първоизточника на търговска терминология FOB още преди унифицирането на правилата от МТК.

За наследник на термина FOB се определя термина CIF "Cost, Insurance and Freight" (разход, застраховка и навло). Произлязъл като необходимост от гъвкавост на търговската терминология, той предлага вариант за договореност, обслужващ в по-голяма степен интересите купувача. Наименованието CIF "Cost, Insurance and Freight" определят разходите в отговорност на продавача, без конкретизиране на франко мястото. Общата рамка на терминологията на Инкотермс произлиза именно от тези два термина, които са първите, основни търговски термини от морската търговия, а всички останали имат характер на вариации, произлезли от тях (Zsuzsa V., 2021, p. 172). Следователно, чрез Инкотермс, МТК адаптира и пренася търговските практики и обичаи в действащите условия за доставка, където се откроява и логиката на франко мястото в сделката.

3. Дефиниране на понятието „франко" като част от веригата за доставки

Произхода на понятието „франко" е италиански. Конкретно "franco" означава *„свободно от"* или *„безплатно до"* (указана точка). Дефинира се като *„свободно от"* плащане на превоз и доставяне до определено място (Milev, 1958, p. 664; Dancheva, K., 2003, p. 187). В български тълковен речник „франко" се определя като *„място, където купувачът може да получи дадена стока с превоз, мито и други разноски за сметка на купувача"* (Andreychin, 2005, p. 1027). В световна бизнес енциклопедия има подробно обяснение на понятието „франко", наред с неговите производни („*франко борд, франко вън, франко вътре, франнко вътре и вън, франко завод, франко дока, франко кея, франко превозвач, франко кораб, франко склад, франко протежение на кораб"*) използвани в търговската практика. Дефиницията за „франко" гласи: „*използва се в съчетание с място (борда, кея, склада и т.н.). Условие за продажба, означаващо, че продавачът плаща транспортните и застрахователните разходи до това място, а купувачът ги поема по-нататък. С други думи, купувачът плаща цена франко посоченото място"* (Furtunov, 2008, p. 661). Представените тълкувания на термина „франко" са основание за разбирането му като ***уговорено място за разпределение разходи и отговорности между страните, което може да се използва като база за формиране компонентен състав на разходите по доставката, за всяка от страните по сделката.***

Във външнотърговските речници се дефинират различни франко места, свързани с реализацията, а именно: *„франко вагон, франко граница, франко място на произход, франко кей, франко кораб, франко покрай борда на кораб, франко превозвач"* (Delibaltov, 1994, pp. 117–120). Всяко от тях може да се представи като комплекс от взаимоотношения между страните с генерирани различни отговорности, които открояват потенциал за дефиниране състава на стойността при износ/внос на стоки. Следователно за целите на икономическата теория може да се обобщи, че ***различното франко мястото, съгласно условията „Инкотермс", генерира различни разходи, респ. различни вариации на компонентен състав на активите, реализирани по пътя международния търговски обмен.***

В контекста на темата следва да се добави, че „франко" е корен на термина „франкировка" („франкиране") – важно условие на външнотърговските договори. Терминът „франкировка" или „франкиране" се използва в практиката за договаряне на мястото, от което купувача поема организацията на превоза и транспортните разходи по международен търговски договор (Kovacheva, 1998, p. 162; Popov, Commercial encyclopedic dictionary, 1998, p. 198). Италианския превод на „франкирам" е *„освобождавам от плащане получателя на пратката или предварително плащане на такса за доставка"* (Authors of the publishing house "Mag 77", 1996, p. 1104; Milev, 1958, p. 664). Следователно целта на условието франкировка или франкиране е да дефинира мястото на предаване/приемане на стоката и разпределяне на отговорностите и разходите между контрагентите, което от своя страна е тясно свързано с т.нар. франко мястото в доставката. Предвид факта, че „*франкировката е много тясно свързана със структурата на цената и с начина на физическо придвижване на стоката*" (Karakasheva, 2005, p. 124), то франко мястото следва да се разглежда като ***базова договорка, дефинираща конкретно място – склад, пристанище, град, гара или***

друго, до което продавачът носи отговорността за разходите по доставката на стоките, след което те преминават върху купувача по сделката.

В обощение следва да се отбележи, че изходната позиция за дефиниране на франко мястото се основава на конкретното място, което поставя граници, определящи трансформацията на отговорностите в разходи по доставката, обвързано с момента на преминаването им от купувача към продавача в логистичната рамка на веригата за доставка на стоки.

4. Франко мястото в контекста на Инкотермс

През 1936 г. МТК публикува първият приложим, унифициран модел за движението на риска и разходите между страните, посредством издаването на международните търговски термини Инкотермс. Те имат характер на взаимни договорки между страните, със съществена роля в конфигурацията на външнотърговския договор и неговата реализация. Версията от 1936 г. е фокусирана върху търговията със стоки доставняни по море и включва шест основни термини, заедно с техните описания и правила за тълкуването им – Вж. Фиг 1.

Инкотермс 1936	**FAS** „Free Alongside Ship“ *Франко протежение на кораб*
	FOB „Free on Board“ *Франко борд*
	C&F „Cost & Freight“ *Стойност и навло*
	CIF „Cost Insurance and Freight“ *Стойност, застраховка и навло*
	Ex Ship „Delivered Ex Ship“ *Франко кораб*
	Ex Quay „Delivered ex Quay“ *Франко кей*

Фиг. 1. Термини от Инкотермс 1936
Източник: Интерпретация на автора, базирана на Инкотермс 1936

Прави впечатление, че във версията на Инкотермс от 1936 г. в превода на наименования, на по-голямата част от термините се съдържа термина франко. Изследване на морфологичната структура на термините, показва, че те се образуват чрез добавяне на латински префикс *“Ex”* (което означава „без, с изключение“) или *“Free”* („свободен“) и произлизат от италианското “franco” (Yurievna, 2025, p. 516). Следователно посредством префиксите Free или Ex в Инкотермс 1936 се дефинира франко мястото в търговската терминология и в конкретните случаи, то дори съвпада с мястото на доставка (респ. трансфер на риска). В официалния печат на правилата Инкотермс 1936 е включен и термина EXW “Ex-works” (Франко завод), който определя минимум задължения за продавача и изисква предоставяне на стоките на разложение на купувача в завод или склад на производителя (ICC, International Chamber of Commerce Digital Library, 1936, p. 8). Следователно, когато в наименованието на термините от Инкотермс, присъства префикса Free или Ex, то последния дефинира франко мястото и същото съвпада с мястото за доставка на стоките.

При останалите два термина от Инкотермс 1936 – C&F “Cost and Freight” (Стойност и навло) и CIF “Cost, Insurance and Freight” (Стойност, застраховка и навло), терминологичната рамка е различна. В отговор на изискванията Инкотермс да бъдат фиксирани и същевременно гъвкави за тях е използвана конструкция на термините, която конкретизира вида на разходите в отговорност за продавача по сделката, което от своя страна също дава възможност за допълнително идентифициране на франко мястото в модела за доставка. Макар, че франко мястото не е изрично формули-

рано в наименованието на термините C&F и CIF, то в съответствие с вида на изброените разходи в него (за сметка на продавача), то последното може да бъде определено.

След своето унифицирано тълкуване на термините от 1936 г. МТК прави още осем редакции на Икторемс през 1953, 1967, 1976, 1980, 1990, 2000, 2010 и 2020 г. Промените в правилата Инкотермс от 1953 до 1980 г. имат характер на изменения, свързани с добавяне на нови термини към съществуващите или заличаване на други такива. В тях присъстват термини като FOT – "Free on Truck" (Безплатно на камион или франко камион), FOR "Free on Rail" (Безплатно на влак или франко влак от 1953 г.), FOB – "Free on bord Airport" (Безплатно летище или франко летище – 1974 г.), FRC "Free Carrier…Named at Point" (Свободен или франко превозвач…назован в точка – 1980 г.). Изследването на еволюцията на термините Инкотермс, от тяхното създаване до днес, затвърждава тезата на автора за значимостта на франко мястото и доказва мястото му в модела за доставка на стоки. В терминологичната структура на правилата, директно или индиректно, е пренесена логиката на франко мястото, а неговото дефиниране може да бъде постигнато чрез задълбочено проучване и изследване на всяко едно условия за доставка Инкотермс.

5. Франко мястото в контекста на Инкотермс 2020

Последната версия на Инкотрмс от 2020 има за цел да ги направи по-удобни и разбираеми за приложение, както и да конкретизира местата със значителна важност по отношение на доставката. Във всички указания, тълкувания, научни и практически анализи на Инкотермс присъстват дефиниции за мястото за доставка и място за прехвърляне на рискове, но никъде не се споменава за франко място и неговата обвързаност с разходите по доставката за всяка от страните по сделката.

Указанията за приложение на Инкотермс 2020 съдържат подробно, структурирано разпределение на задълженията на продавача, формулирани като условия от група "А" – от А1 до А10 и на купувача в група "В"– от В1 до В10. В подгрупа А2, съответно В2 се дефинира *„мястото на доставка"*, което е неразривно свързано с *„място за прехвърляне на рисковете" от случайно погиване на стоките*" (подгрупа А3/В3). Следователно за място на доставката се определя точката, на която продавачът трябва предостави стоките на разположение на купувача (или на друго лице, участващо в организацията на доставката – превозвач или посредник). Продавачът от своя страна пък носи всички рискове от загуба или влошаване на качеството на стоките, до момента и мястото на тяхната доставка, в съответствие с указанията от А2/В2 на правилата за доставка. (ICC, INCO 2020 Version Final (1) by ICC, 2021). В заключение може да се обобщи, че съгласно принципните правила Инкотермс, мястото на доставка съвпада с мястото на прехвърляне на риска, а тяхното многостранно изследване налага проучване и определяне именно на франко мястото и неговото разграничаване от местата за доставка и трансфер на риска. Това е основание за представяне на Инкотермс като ***франко модел, който разпределя разходи и отговорности*** с обособено начало и край за всяка от страните по сделката, както следва:

- ***за износителя*** – с начало мястото на произход на стоките и край до т.нар. франко място (франко завод, франко протежение на кораб и т.н.);
- ***за вносителя*** – с начало франко мястото до крайното местоназначение на доставка.

Този модел декомпозира външнотърговската сделка на две съставни части, разделени от франко мястото, а подредбата на термините в Инкотермс следва строга последователност. Спрямо нея с всеки пореден термин обемът на отговорностите за вносителя по изпълнение на сделката намаляват (от група "Е" към група "D"). Прави впечатление, че в термините Инкотермс от група Е към група D, франко мястото се измества от страната произход на стоките към страната с крайно местоназначение за доставка. Тоест при групи Е, F франко мястото е в близост до мястото на произход на стоката (в полза на продавача) по сделката, респ. и разходите са минимални за него. Респективно при групи С и D, франко мястото се измества в близост до крайното местонахождение за доставка, а условията стават все по-изгодни за купувача по сделката, тъй като тя остава „безплатна до" или „освободена до" място, което е по-близо до крайното местоназначение за доставка. Следователно колкото е по-близо франко мястото до крайната точка за доставка, толкова разходите за купувача по сделката са по-малко и обратното. По същата логика в съответствие с

принципа за двойнствеността на сделката, от гледна точка на продавача по сделката, следва да се отбележи, че колкото по-близо е франко точката до началното местоназначение за доставка, толкова по-малко са разходите и отговорностите за него – Вж. Таблица 1.

Таблица 1. Франко място по групи доставни условия Инкотермс 2020

Инкотермс 2020	***Франко място***
Група E	На територията на страната ***износител***
Група F	На територията на страната ***износител***
Група C	На територията на страната ***вносител***
Група D	На територията на страната ***вносител***

Източник: Интерпретация на автора

Като извод може да се допълни, че както за купувача, така и продавача, стремежът трябва да е насочен към договорености на условия за доставка с франко място по-близо до собственото местонахождение – до мястото на произход на стоките (за продавача) или крайно местоназначение за доставка (за купувача).

При тълкуването на Инкотермс 2020 изчерпателно се регламентират задълженията и отговорностите за всяка от страните, което дава възможност за конкретизиране на мястото на доставка, място на прехвърляне на риска и франко мястото във всеки от термините – Вж. Таблица 2.

Таблица 2. Термини от Инкотермс 2020 с дефинирани място на доставка, място на трансфер на риска и франко място.

СИМВОЛ ЗА ПРИЛОЖИМОСТ ИНКОТЕРМС 2020 С КРАТКО ОПИСАНИЕ, ВИД ТРАНСПОРТ, МЯСТО НА ДОСТАВКА, МЯСТО НА ТРАНСФЕР НА РИСКА И ФРАНКО МЯСТО
EXW “Ex Works” – Франко завод (уговорено място) EXW генерира минимални задължения за ***износителя*** като опаковане на товара и предоставянето му на разположение на вносителя в собствените му помещения (склад, депо и т.н.). Всички останали задължения, свързани с доставката са отговорност на вносителя. EXW разпределя почти всички отговорности на ***вносителя***, който трябва да натовари стоките от склада на продавача и да ги транспортира до крайното им местоназначение за доставка. ***Вид транспорт:*** приложим за всички видове транспорт ***Място на доставка:*** собствено помещение на продавача или друго определено място, което е посочено в международния договор за продажба (например склад, завод, фабрика, депо и т.н.). ***Място на трансфер на риска:*** съвпада с мястото на доставка. ***Франко място:*** съвпада с мястото на доставка.
FCA “Free Carrier” – Франко превозвач (уговорено място) Според термина FCA ***износителя*** трябва да предостави стоките на уговореното място за доставка – в свой склад/помещение или друго договорено място, където да бъдат на разположение за основния транспорт. Тоест продавачът има отговорност да натовари стоките на превозното средство за вътрешен транспорт или да ги достави до мястото, където започва основния транспорт. Отговорност на износителя е митническото оформяне на документите за освобождаване на стоките за износ. Всички останали разходи и рискове по доставката са ангажимент на ***вносителя***. Той е отговорен да наеме превозвач за международната доставка и да поеме всички рискове и разходи за транспортиране на товара до крайното местоназначение. ***Вид транспорт:*** приложим за морски и вътрешен воден транспорт.

Място на доставка: уговорено място в страната на произход на стоките (склад, завод, помещения на продавача) или друго договорено място, където стоките ще бъдат на разположение за основния транспорт (например въздушен терминал, железопътен терминал, морско или вътрешно пристанище, спедиторски склад и т.н.).

Място на трансфер на риска: съвпада с мястото на доставка.

Франко място: съвпада с мястото на доставка.

FAS "Free Alongside Ship" – Франко протежение на кораб (уговорено пристанище за натоварване)

Ангажименти на ***износителя*** са транспортиране на стоките от първоначалното местоназначение до изходното пристанище, разтоварване до кораба на уговореното пристанище, и митническо оформяне на износа на стоки. ***Вносителят*** следва да получи стоките по протежение на кораба. Редом с това неговите ангажименти започват от натоварване на кораба за основната транспортна линия и включват всички разходи и рискове по транспортиране на стоките от този момент нататък до уговореното място за доставка на територията на купувача.

Вид транспорт: приложим за морски и вътрешен воден транспорт.

Място на доставка: уговорен кей или терминал на пристанището, посочен от купувача в международното споразумение за продажба.

Място на трансфер на риска: съвпада с мястото на доставка.

Франко място: съвпада с мястото на доставка.

FOB "Free On Board" – Франко борд (уговорено пристанище за натоварване)

Износителят е отговорен за транспортиране на стоките до отправното пристанище и митническо оформяне на износа (както при термина FAS), както и за натоварването им на борда на основното плавателно средство. Това са условия на доставка с пресечна точка на отговорностите - борда на кораба. С това задълженията на износителя приключват. От своя страна ***вносителят*** трябва да поеме отговорността за транспортиране на стоките от изходното до входното пристанище (основен транспорт), плюс всички останали операции по реализиране на доставката.

Вид транспорт: приложим за морски и вътрешен воден транспорт.

Място на доставка: Борда на кораба, резервиран от купувача, на определен кей или пристанищен терминал (на определена дата и час).

Място на трансфер на риска: съвпада с мястото на доставка.

Франко място: съвпада с мястото на доставка.

CFR "Cost and Freight" – Стойност и навло (уговорено пристанище в местоназначението)

Износителят има отговорности по физическата доставка до натоварване на стоките на основното плавателно средство. Същевременно с това разходите за основен транспорт до пристанището в страната на получателя също са негово задължение, респ. вътрешен и основен транспорт, товаро-разтоварни операции и изходящи митнически формалности са задължение на износителя. ***Вносителят*** е отговорен за товара по време на основния транспорт. Той решава дали да застрахова товара срещу непредвидени рискове. Неговите задължения започват, когато стоките пристигнат в уговореното входящо пристанище. Следователно от него се изисква разтоварване на стоките от кораба, заплащане на пристанищни такси, оформяне на митническата документация при внос, транспортиране и разтоварване на стоките до крайното им местоназначение.

Вид транспорт: приложим за морски и вътрешен воден транспорт.

Място на доставка: отправно пристанище, при пресичане линията на борда на кораба в страната произход на стоките.

Място на трансфер на риска: съвпада с мястото на доставка.

Франко място: входящо пристанище с местоназначение в страната на получателя, без застрахователно покритие на стоките (застраховка по преценка на вносителя).

CIF "Cost, Insurance and Freight" – Стойност, зстраховка и навло (уговорено пристанище в местоназначението)

Практическите задължения на ***износителя*** при термина CIF са почти същите както при правилото CFR. Основната разлика на правилото CIF е генериране на допълнително задължение за износителя да сключи и плати Карго застраховка в полза на вносителя, за защита на стоките по време на основния транспорт, който се извършва само по море. ***Вносителят*** поема разходите от момента на пристигане на кораба на уговореното пристанище до крайното местоназначение за доставка.

Вид транспорт: приложим за морски и вътрешен, воден транспорт.

Място на доставка: отправното пристанище при пресичане линията на борда на кораба в страната произход на стоките.

Място на трансфер на риска: съвпада с мястото на доставка.

Франко място: входящо пристанище с местоназначение в страната на получателя с пълна премия на застрахователната полица за сметка на износителя.

CPT "Carriage Paid To" – Превоз, платен до (уговорено местоназначение)

Терминът CPT има същите характеристики като CFR с тази разлика, че приложението му не е само за морски транспорт, а за всички видове транспорт (въздушен, автомобилен, железопътен и морски). Разликата спрямо правилата CFR и CIF, е че правилото CPT позволява на продавача да достави стоките на превозвача на произволно договорено място за доставка (морско пристанище, железопътен терминал, въздушен товарен терминал или с автомобилен транспорт на собствена територия). Отговорност на ***износителя*** са всички опосредстващи доставката операции плюс разходите за основен транспорт на стоките до договореното място в страната на получателя (входящо местоназначение). ***Вносителят***, по аналог на термина CFR, е отговорен за товара по време на международния транспорт, респективно е препоръчително да сключи Карго застраховка. Задълженията от уговорено първото местоназначение на стоките (на територията на получателя) до крайно местоназначение за доставка, редом с митническите формалности при внос са отговорност на вносителя.

Вид транспорт: приложим за всички видове транспорт.

Място на доставка: мястото, на което продавачът предава стоките на транспортната фирма за осъществяване на основния транспорт.

Място на трансфер на риска: Съвпада с мястото на доставка, рисковете се прехвърлят от продаващата страна на наетия превозвач.

Франко място: входящо уговорено местоназначение в страната на получателя без договорена застраховка на стоките (застраховка по преценка на вносителя).

CIP "Carriage and Insurance Paid To" – Превоз и застраховка, платени до (уговорено местоназначение)

Износителя урежда вътрешния транспорт, товаро-разтоварни операции, митническо оформяне на износа, основен транспорт и застраховката на стоките, с бенефициент вносителя до уговореното местоназначение за доставка. Респективно ***вносителят*** има отговорност да извърши всички останали опосредстващи операции – митническо освобождаване при внос, транспорт и товаро-разтоварни дейности от уговореното местоназначение за доставка до крайният пункт за получаване на товара. За разлика от термина CIF, този термин (CIP) може да се използва в международната търговска верига за придвижване на стоките по суша, въздух или море.

Вид транспорт: приложим за всички видове транспорт.

Място на доставка: мястото, на което продавачът предава стоките на наетата транспортната фирма за осъществяване на основния транспорт в страна произход на стоките.

Място на трансфер на риска: Съвпада с мястото на доставка, рисковете се прехвърлят от продаващата страна на наетия превозвач.

Франко място: уговорено местоназначение (първо местоназначение) в страната на получателя с пълна премия на застрахователната полица за сметка на износителя.

DAP "Delivered at Place" – Доставено на местоназначение (уговорено място)

При термина DAP доставката на стоките се извършва извън страната на произход на стоките. ***Износителя*** ги доставя на уговорено място в страната на получателя, така че да са готови за разтоварване. Рискът от повреда на стоките е отговорност на износителя, следователно застраховката за международен транспорт е негово решение и отговорност, като бенефициент по нея ще бъде същият. Следователно стоките трябва да бъдат предоставени и подготвени за разтоварване в уговореното място, а отговорност на ***вносителя*** е да ги транспортира до крайното им местоназначение, и да се погрижи за митническото оформяне на вноса.

Вид транспорт: приложим за всички видове транспорт.

Място на доставка: договорено местоназначение в страната на получателя, например входно пристанище, железопътен или въздушен терминал, митнически терминал или друго помещение собственост на купувача.

Място на трансфер на риска: съвпада с мястото на доставка.

Франко място: съвпада с мястото на доставка.

DPU "Delivered At Place Unloaded" – Доставено на място, разтоварено (уговорено място)

Термин, при който ***износителят*** носи отговорност за всички опосредстващи доставката операции, от първоначалното местоназначение в страната произход до договорено място в страната на купувача. Отговорността за разтоварване на стоките от пристигналото транспортно средство също е на износителя. ***Вносителят*** има задълженията за митническо освобождаване на вноса, товаро-разтоварни операции по повод вътрешен транспорт до уговорени складове или съоръжения за доставка.

Вид транспорт: приложим за всички видове транспорт.

Място на доставка: Договорено местоназначение в страната на получателя, например входно пристанище, железопътен или въздушен терминал, митнически терминал или друго помещение собственост на купувача. Стоките се считат за доставени, след като бъдат разтоварени.

Място на трансфер на риска: съвпада с мястото на доставка.

Франко място: съвпада с мястото на доставка.

DDP "Delivered Duty Paid" – Доставено, мито платено (уговорено местоназначение)

Терминът DDP е огледален на правилото EXW т.е. дефинира минимални отговорности за вносителя по сделката. При него ***износителя*** е натоварен с почти всички рискове и разходи по международната продажба на стоки. Неговите отговорности приключват едва, когато стоките бъдат доставени до крайното местоназначение в страната на получателя, в състояние готови за разтоварване. Респективно всички рискове, разходи и отговорности от началното до крайното местоназначение, включително и митническото оформяне на износа и вноса са отговорност на износителя. ***Вносителя*** има единствена отговорност да разтовари стоките в крайното им местоназначение за доставка.

Вид транспорт: приложим за всички видове транспорт.

Място на доставка: местоназначение, определено от купувача в страната на получателя.

Място на трансфер на риска: съвпада с мястото на доставка.

Франко място: съвпада с мястото на доставка.

Източник: Интерпретация на автора, базирана на Инкотермс 2020

Данните от Таблица 2. показват, че мястото на доставка при различните термините съвпада с мястото за трансфер на риска, но последните не съвпадат с франко мястото, съгласно Инкотермс 2020. Конкретизирането на всяка от посочените точки предоставя различни насоки за анализ и осигурява на потребителите възможност за разпознаване степента на личната им ангажираност в сделката, като съвкупност от отговорности, разходи и рискове.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Въз основа изследване еволюцията на международната търговска терминология е установено, че франко мястото е форма на проявление на търговските практики и обичаи и чрез тях е пренесена в съвременните условия за доставка Инкотермс. Изложените принципни положения, свързани с дефиниране на франко мястото имат характер на унифициран модел за трансформация отговорности в разходи, който би могъл да се приложи като иновативна методология за прецизиране на стойността в международната търговия. Научния принос на дефиницията за франко място в Инкотермс, може да бъде изследван като основа за определяне елементите на стойността, за която се отнасят, при износ или внос на стоки. За целите на приложение в теорията и практиката е редно да се отбележи, че идентифицирането на франко мястото не променя мястото на изпълнение и мястото на доставка на стоките, а се отнася единствено и само до разпределението на доставните разходи при износ/внос на стоки. В този ред на мисли, договореното франко място, открива нови хоризонти за подобряване конкурентоспособността на търговците, чрез интегриране идеята на автора за планиране и оценяване на една различна и уникална цена, наречена франко стойност във веригата за международна доставка на стоки.

REFERENCES

Authors of Mag 77 Publishing House (1996). *Encyclopedic Dictionary of Foreign Words in the Bulgarian Language.* Sofia: **Mag 77** Publishing House.

Andreychin, L., Georgiev, L., Ilchev, S., Kostov, N., Lekov, I., Stoykov, S., & Todorov, T. (2005). *Bulgarian Explanatory Dictionary.* Sofia: Science and Art.

Baena-Rojas, J. & Cano, J. A. (2022). TECHNIQUE FOR ESTIMATION OF COSTS AND PRICES IN CONTRACTS FOR THE INTERNATIONAL SALE OF GOODS BASED ON INCOTERMS®. Acta logisticaogistica - *International Scientific Journal about Logistics*, Volume: 9, Viewed 17.04.2026. DOI: 10.22306/al.v9i2.291 , pp. 171–181.

Buckova, M., Krugerova, M., Koziel, M. (2021). New challenges in Incoterms in the background of their historical development. *ACC JOURNAL 2021*, Volume 27, Issue 2. DOI: 10.15240/tul/004/2021-2-008 Viewed 15.04.2026, 90–99.

Buckova, M., Krugerova M., Koziel M. (2021). *INCOTERMS - history and future development*. Viewed 15.04.2026 https://www.researchgate.net/publication/355585166

Buckova M., K. M. (2021). *Influence of Incoterms 2020 on Strategic Decision-making of Entrepreneurs.* Viewed 15.04.2026, https://www.researchgate.net/publication/355585088_Influence_of_Incoterms_2020_on_Strategic_Decision-making_of_Entrepreneurs

Coetzee, J. (2010). *INCOTERMS as a form of standardisation in international sales law: an analysis of the interplay between mercantile custom and substantive sales law with specific reference to the passing of risk.* Dissertation presented for the degree of Doctor of Law at the University of Stellenbosch. pp. 282–314. .

Coetzee, J. (2013). THE INTERPLAY BETWEEN INCOTERMS® AND THE CISG. *Journal of Law & Commerce*, Vol. 32, № 1 (2013), Viewed 15.04.2026 DOI 10.5195/jlc.2013.39 http://jlc.law.pitt.edu, pp. 1–22.

Dancheva, K., Kazandzhieva, M., Mihailova, S., Popova, N., Tosheva, V. (2003). *Bulgarian-French French-Bulgarian dictionary.* Sofia: Hazel Publishing House.

Davis, J. & Vogt, J. (2022). Incoterms® 2020 and the missed opportunities for the next version. *International . Journal of Logistics Research and Applications*, Volume 25, Issue 9, Viewed 15.04.2026 https://doi.org/10.1080/13675567.2021.18, pp.1263–1286.

Delibaltov, I. (1994). *Basic terms in foreign trade.* Sofia: Publishing House May.

Davis J. & Vogt J. (2021). *Incoterms® 2020*. Bloomberg Law ©2021 The Bureau of National Affairs, Inc. Viewed 15.04.2026 https://diaztradelaw.com/wp-content/uploads/2021/05/Incoterms.pdf?srsltid=AfmBOooAikIoO0HShd_TlDHMq2OLy8yuOc9aAZ0VLB6BnOW-SFsLXmhh#:~:text=Incoterms%20are%20a%20set%20of%2011%20internationally,the%20sale%20of%20goods%20in%20international

Fedi, L. (2020). *Incoterms® 2020: la prophylaxie juridique au service de la vente internationale.* Lamy French Maritime Law, Issue №822, March 2020. Viewed 15.04.2026 https://www.researchgate.net/publication/354209150_IncotermsR_2020_la_prophylaxie_juridique_au_service_de_la_vente_internationale, 204-211.

Fedi, L. (2021). Incoterms® 2020: legal prevention for international sales. *Lamy French Maritime Law,*

No.822 Viewed 15.04.2026 https://www.researchgate.net/publication/354209150, pp. 204–211.

Furtunov, V. (2008). *World Business Encyclopedia.* Sofia, ISBN 978-954-528-825-8: Trud Publishing House.

Hajdukiewicz, A. & Pera, B. (2021). Factors affecting the choice of Incoterms: The case of companies operating in Poland. *International Entrepreneurship Review*, Vol. 7, No. 4. Viewed 15.04.2026. DOI 10.15678/IER.2021.0704.03, pp. 35–50.

Hanas L., Todoshchuk, A. (2020). Features of formation and use of Incoterms rules in different editions. *Economics. Finances. Law*. 2020. No11/3 ISSN 2409-1944, pp. 43–48.

ICC. (1936). *International Chamber of Commerce Digital Library.* International Chamber of Commerce: Viewed 15.04.2026 https://library.iccwbo.org/pdf/Incoterms_1936.pdf p. 8.

ICC. (2021). *INCO 2020 Version Final (1) by ICC.* Viewed 01.04.2026 International Chamber of Commerce: https://www.scribd.com/document/512933622/INCO-2020-Version-Final-1-Unlocked

ICC. (2025). *Incoterms® Rules history.* Viewed 15.04.2026 International Chamber of Commerce: https://iccwbo.org/business-solutions/incoterms-rules/incoterms-rules-history/

ICC. (2025). *Revitalising the multilateral trading system: Call for action*. Viewed 15.04.2026 International Chamber of Commerce: https://iccwbo.org/news-publications/proposal/revitalising-the-multilateral-trading-system-call-for-action/

ICC. (2025). *The WTO's hidden value: How the multilateral trading system delivers for business beyond tariffs Viewed 15.04.2026*. Viewed 15.04.2026 International Chamber of Commerce: https://iccwbo.org/news-publications/brief/the-wtos-hidden-value-how-the-multilateral-trading-system-delivers-for-business-beyond-tariffs/

ICC. (2025). *Using the Incoterms® 2020 rules to manage tariff risk in international trade.* Viewed 15.04.2026. International Chamber of Commerce: https://iccwbo.org/news-publications/news/using-the-incoterms-2020-rules-to-manage-tariff-risk-in-international-trade/

ICC. (25 03 2026 r.). *Business calls on trade ministers to safeguard and reform WTO system at MC14* Viewed 15.04.2026 International Chamber of Commerce: https://iccwbo.org/news-publications/news/business-calls-on-trade-ministers-to-safeguard-and-reform-wto-system-at-mc14/

Karakasheva, L., Dinkov, D., Mencheva, L. & Markova, B. (2005). *International business.* Sofia: Prizma Publishing House.

Kovacheva, V. (1998). *Organization and operational management of trade.* Sofia: Forkom.

Lopez, J., Rojas, J. & Cadavid, D. (2024). Interrelations between logistics, trade, and law in the Incoterms® context: A bibliometric analysis of academic literature. Pomorstvo, *Scientific Journal of Maritime Research*, Volume: 3 Issue Number: 1, Publisher: University of Rijeka. EISSN: 1846-8438. https://doi.org/10.31217/p.38.1.7, 81–95.

Milev, A., Bratkov, Y. & Nikolov, B. (1958). *Dictionary of Foreign Words in the Bulgarian Language.* Sofia: Science and Art Publishing House.

Monavar, H., M. S. (2020). Passing of Risk in the Contract of Carriage of Goods Sold. *Interdisciplinary Legal Research*, Issue 2, Viewed 15.04.2026 www. ilrjournal.ir

Petersen, C. (2017). *Terms of Trade: Uniform Commercial Code and Incoterms 2020.* Viewed 15.04.2026 https://www.shippingsolutions.com/blog/terms-of-trade-uniform-commercial-code-and-incoterms-2020.

Petrova, M., Krugerova, M. & Koziel, M. (2021). New challenges in incoterms in the background of their historical development. *ACC JOURNAL*, Volume 27, Issue 2. Viewed 15.04.2026. DOI: 10.15240/tul/004/2021-2-008 https://dspace.tul.cz/server/api/core/bitstreams/3fa2b489-1103-4f4a-8faf-48011dbe1f7d/content p. 96, 90–101.

Piltz, B. (2020). *INCOTERMS® 2020.* REVIJA, no.1, pp. 9, UDC 339.542, DOI: 10.5937/RKSPP2001009P, Viewed 15.04.2026 https://kopaonikschool.org/wp-content/uploads/2020/05/KOP_Revija_01_2020_WEB.pdf, pp. 9–28.

Popov, D. (1998). *Commercial Encyclopedic Dictionary.* Sofia: Ciela Publishing House.

Ramberg, J. (2011). *INCOTERMS 2010.* Penn State International Law Review: Vol. 29, No. 3, Article 3. Viewed 15.04.2026 http://elibrary.law.psu.edu/psilr/vol29/iss3/3, pp. 415–424.

Schaefer, T. (2017). *Incoterms® Use in Buyer-Seller Relationships: a Mixed Methods Study.* University of Missouri, St. Louis, United States.: Dissertations. PhD Thesis Viewed 15.04.2026 https://irl.umsl.edu/dissertation University of Missouri, St. Louis, United States.

Shemon, W., Miah, M., Hasan, Md., Zitu, K. & Hosain, J. (2024). Optimising international trade: the examination of Incoterms selection by exporters and importers. *Review of International Business and Strategy*, Volume 34, Issue 4. Viewed 15.04.2026. https://doi.org/10.1108/RIBS-08-2023-0093, pp. 562–583.

Sialer, M. (2020). *Main Changes in the Incoterms® 2020.* LEX No 26, YEAR XVIII - 2020-II. Viewed 15.04.2026 https://dialnet.unirioja.es/descarga/articulo/7754835.pdf, pp. 105–138.

Stoyanova, D., Bozhilova, T. & Hristova, R. (1993). *German-Bulgarian economic dictionary.* Sofia: Library 48 Publishing House.

Thompson B. (07.09.2025 г.). *Incoterms Guide* [Updated 2025]. Viewed 15.04.2026 https://incodocs.com/blog/incoterms-2020-explained-the-complete-guide/. Изтеглено на 2026/04/15 г.

UNCTAD. (2026). *Global trade growth continues, but rising fragility weighs on developing economies* Viewed 15.04.2026 UN Trade and Development: https://unctad.org/news/global-trade-growth-continues-rising-fragility-weighs-developing-economies

UNCTAD. (2026). *Global Trade Update (April 2026): Global trade growth continues, but fragility rises.* Viewed 15.04.2026, UN Trade and Development (UNCTAD): https://unctad.org/publication/global-trade-update-april-2026-global-trade-growth-continues-fragility-rises

UNCTAD. (2026). *Top trends redefining global trade in 2026* Viewed 15.04.2026, UN Trade and Development (UNCTAD): https://unctad.org/publication/global-trade-update-january-2026-top-trends-redefining-global-trade-2026

Vogt, J. & Davis, J. (2021). Hidden Supply Chain Risk and Incoterms® Analysis and Mitigation Strategies. *Journal of Risk and Financial Management* Vol 14. Viewed 15.04.2026 https://www.mdpi.com/1911-8074/14/12/619 https://doi.org/10.3390/, pp.1–16.

Yurievna, A. (2025*).* Genesis and functioning of incoterms in modern terminology. *Collection of reports from the International Scientific and Practical Conference "GLOBAL SCIENTIFIC TRENDS: INTEGRATION AND INNOVATION", part 3* (стр. 510–517). Simferopo, Simferopol, Russia: Arial Publishing House, Viewed 15.04.2026 https://www.elibrary.ru/item.asp?id=82761006.

Zsuzsa, V., Constantinovits, M. & Vasa, L. (2021). International Chamber of Commerce Rules for Trade Terms – The Terminological Approach. *International Journal of Economics and Business Administration* Volume IX, Issue 1. DOI: 10.35808/ijeba/665, pp. 168–179 Viewed 15.04.20 https://www.researchgate.net/publication/350300002.

За контакти:
Нина Йосифова, асистент, доктор
Служебен адрес: гр. Велико Търново 5000, ул. „Арх. Г. Козаров“, № 1А
ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, Стопански факултет
Катедра „Икономическа теория и МИО“
Ел. поща: n.yosifova@ts.uni-vt.bg